

DOPADY IMPLEMENTACE BASEL III NA FINANČNÍ ŘÍZENÍ PODNIKŮ

Martina Kotková, Michaela Krechovská

ÚVOD

Příspěvek si klade za cíl zmapovat dopad zavedení nové bankovní regulace Basel III na podniky a jejich finanční řízení. Koncepty bankovní regulace známé jako Basel I, Basel II a nejnověji i Basel III se vyvíjejí průběžně v souvislosti s rozvojem bankovního podnikání a potřebou řídit a minimalizovat jeho rizika. V roce 2010 byl Basilejským výborem pro bankovní dohled předložen nový návrh bankovní regulace známý jako Basel III, který reaguje na nedávnou krizi finančního sektoru. Cílem nejnovějšího konceptu bankovní regulace je zejména posílení kapitálové struktury a likvidity bank a tím i jejich odolnosti vůči finančním otřesům. Vývojem bankovní regulace se zabývá první část příspěvku. Ve své druhé části je příspěvek zaměřen na analýzu výzkumu dopadů nově navržené regulace Basel III na strukturu finančních zdrojů podnikatelských subjektů a podnikovou výkonnost.

1 VÝVOJ REGULACE HOSPODAŘENÍ BANK BASILEJSKÝM VÝBOREM PRO BANKOVNÍ DOHLED

Do poloviny 70. let minulého století nebyla činnost mezinárodních institucí regulována na mezinárodní úrovni. V této době začínaly banky postupně rozšiřovat své mezinárodní aktivity, což přimělo jednotlivé národní regulátory finančních institucí úžeji spolupracovat a koordinovat svoji činnost. Velmi rychle došlo k poznání, že struktura a stupeň vývoje a kontroly finančních a bankovních systémů se v jednotlivých zemích podstatně odlišují. V každé zemi byly jiné podmínky pro poskytování úvěrů a pro vstup subjektů na finanční a kapitálové trhy.

V roce 1975 byl guvernéry centrálních bank zemí skupiny G-10 vytvořen stálý výbor bankovního dohledu (Committee on Banking Regulation and Supervisory Practises - CBRSP), který byl později přejmenován na

Basilejský výbor pro bankovní dohled (Basle Committee on Banking Supervision - BCBS) [9]. Založení tohoto výboru představovalo první krok vedoucí ke spolupráci regulačních orgánů a k regulaci finančních rizik na mezinárodní úrovni.

Prvotním úkolem BCBS se stala koordinace národních režimů bankovních dohledů. V roce 1988 došlo k podpisu basilejské kapitálové dohody (Basel Capital Accord – Basel I), která se týkala problematiky úvěrového rizika a zavedla standard minimální kapitálové přiměřenosti, který řeší poměr bankovního kapitálu k rizikovým úvěrům [4]. Tato dohoda se stala důležitým milníkem na cestě k posílení struktury mezinárodního finančního systému.

Dalším krokem při sjednocování metod regulace bankovního sektoru byl v roce 1996 podpis dodatku k Basel I, který zahrnoval výpočet požadavků na otevřené úrokové, akciové, měnové a komoditní pozice. Důvodem pro vznik tohoto dodatku byla skutečnost, že banky se kromě poskytování úvěrů začínaly stále více věnovat i obchodování na vlastní účet [1]. Basel I - dodatek navíc stanovil, že kapitálová přiměřenost má být určena na celosvětově konsolidovaném základě. Tento ukazatel zůstává stále jedním ze základních nástrojů bankovní regulace, přičemž stanovuje minimální výši kapitálu, kterou musí banka vzhledem ke svým rizikově váženým aktivům udržovat.

S postupem času docházelo k růstu sofistikovanosti bankovních obchodů, jež jednoduchý rámec Basel I již nestačil postihnout. Došlo k prudkému rozvoji nejrůznějších zajišťovacích technik pomocí derivátových obchodů a v důsledku toho i k rozvoji nových produktů jako Credit Default Swap (CDS) a Collateralized Debt Obligation (CDO) [2]. Tato situace přinesla i nová rizika.

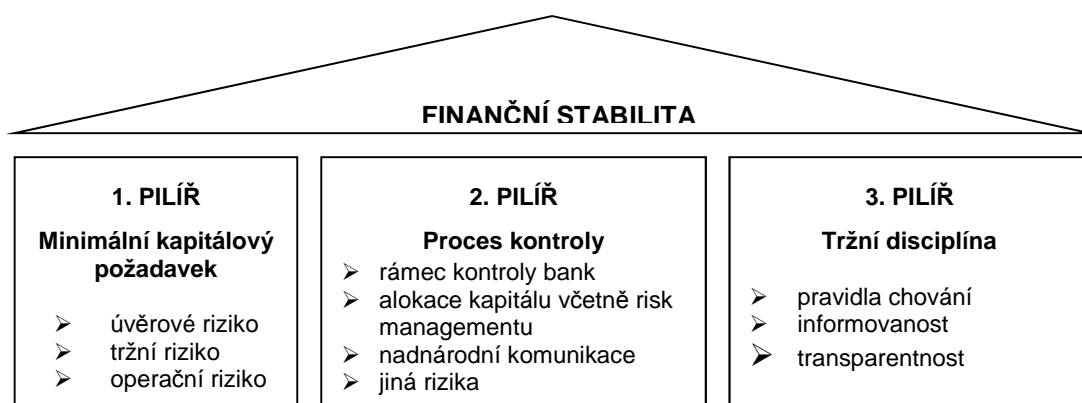
V roce 1999 byl předložen první návrh úprav stávajících metod regulace, který však byl vzhledem ke složitosti problematiky dlouho

rozebírán a diskutován [2]. Konečnou verzi nových pravidel bankovního dohledu, tzv. Basel II, schválil BCBS v červnu roku 2004 [3]. Hlavním cílem nové úpravy předpisů bylo přimět banky k držení kapitálových rezerv, které by odpovídaly jejich individuálnímu rizikovému profilu. V důsledku nové verze pravidel musely banky počítat hodnotu kapitálové přiměřenosti v závislosti na bonitě příslušného příjemce úvěru, tedy nikoliv už na celkové hodnotě rizikově vážených aktiv. Za tím účelem musely banky vytvořit nové interní modely pro posouzení bonity jednotlivých příjemců úvěrů. Úvěrová bonita se tudíž stala důležitým

faktorem pro výpočet podmínek úvěrového financování, přičemž platilo, že čím lépe je bonita klasifikována, o to nižší jsou náklady banky na tvorbu rezerv.

Předpisy, které vyplynuly z dohody Basel II, se však neomezily pouze na formulaci nové metody výpočtu kapitálové přiměřenosti, ale zaměřily se i na povinnosti regulátora bankovního trhu při bankovním dohledu a na rozsah informací zveřejňovaných bankami. Tyto tři části dohody Basel II vytvořily „princip tři pilířů“, jak ukazuje obrázek 1.

Obr. 1: Tři pilíře konceptu Basel II

Zdroj: Asymptotix: Basel II, 2012 [online]. Dostupné z: <http://www.asymptotix.eu/content/basel-ii>, vlastní zpracování

Kapitálový požadavek na banky se podle Basel II vypočítává na základě rizika úvěrového, tržního a operačního. Úvěrové riziko se týká bezprostředně bankovních klientů, zatímco tržní rizika vznikají zejména v důsledku kolísání úrokových sazeb, směnných kurzů a kurzů akcií nebo komodit. Operační riziko je podle Basel II definováno jako riziko ztrát, ke kterým dochází v důsledku nepřiměřenosti nebo selhání interních mechanismů, lidí a systémů nebo externích událostí [6]. Druhý pilíř dohody definuje práva a povinnosti národních regulátorů při kontrole spolehlivosti a prediktivní účinnosti interních bankovních metod a měření rizika. Základní myšlenkou třetího pilíře byla

povinnost bank zveřejňovat relevantní ukazatele rizik.

Koncept Basel II si získal i mnoho kritiků. V metodách měření úvěrového rizika je zakódován princip přímé, ale ne lineární úměry mezi bonitou klienta a kapitálovým požadavkem k úvěrovému riziku. Bonita klientů se všeobecně zlepšuje při vzestupné fázi hospodářského cyklu a v této chvíli jsou kapitálové požadavky relativně malé, což podporuje úvěrovou expanzi. Naopak v sestupné fázi cyklu, kdy se vzhledem k méně příznivějším ekonomickým podmínkám bonita klientů zhoršuje, rostou kapitálové požadavky na banky a tento princip podporuje ochlazování ekonomiky úvěrovou restrikcí [14]. Konceptu

Basel II bylo kromě pro-cyklického působení na ekonomiku vytýkáno například přílišné užívání externích ratingů nebo obtížnost kvantifikace operačního rizika.

2 BANKOVNÍ REGULACE A FINANČNÍ KRIZE. KONCEPT BASEL III

Jak se ukázalo v roce 2008, světová regulace v oblasti bankovního kapitálu, která měla kromě jiného bránit i morálnímu hazardu bank, nedokázala zabránit globální ekonomické krizi, naopak podle řady odborníků [10] přispěla k jejímu prohloubení. Požadavky na kapitál byly v souladu s Basel II odstupňovány podle velikosti rizika, které bylo spojeno s držením daného aktiva. Pokud banka poskytla úvěr, byla podle regulace nucena držet 8% svého kapitálu pro případ ohrožení návratnosti úvěru. Pokud se jednalo o úvěr zajištěný nemovitostí, stačila pouze 4%. Na sekuritizované pohledávky například z kreditních karet se rovněž nevztahoval požadavek 8%, ale pouze 2% byla dostačující. Tím byly banky motivovány k tomu, aby na nejrůznější typy úvěrů vydávaly cenné papíry, s nimiž měly banky mnohem nižší náklady na kapitál. Vzniklá poptávka po hypotékách vedla banky k tomu, aby snižovaly úvěrové standardy pro své klienty [10]. Aktiva bank byla koncentrována v hypotéčních dlužných cenných papírech, což po zvýšení úrokových sazeb americkou centrální bankou vedlo k neschopnosti málo bonitních klientů splácet úvěry a rozpoutalo finanční krizi.

V reakci na vzniklou situaci navrhl v roce 2010 Basilejský výbor pozměněný koncept pro bankovní dohled, známý jako Basel III [13]. Tento koncept se snaží podchytit zejména nové vymezení regulatorního kapitálu, omezení finanční páky, zavedení kapitálových „polštářů“ a nová pravidla pro řízení likvidity. Basel III přichází s úpravami definice kapitálu, které by měly vést k jeho vyšší kvalitě a změně objemu kapitálu ke krytí rizik banky. Návrhy Basilejského výboru jsou následující [12]:

- Zvýšit podíl *tier 1* v regulatorním kapitálu z 2% rizikově vážených expozic banky na 4,5%, a to postupně do roku 2015,

- Vytvořit další kapitálový polštář *tier 1* pro případ budoucího stresového vývoje na trzích, z kapitálu *tier 1* v objemu 2,5% z rizikově vážených expozic, a to postupně do ledna 2019,
- Cílovým stavem je regulatorní kapitál v objemu 10,5% z rizikově vážených aktiv,
- Vytvoření dalšího proticyklického kapitálového polštáře (0-2,5%) podle uvážení národního regulátora,
- Zavedení samostatného ukazatele míry zadluženosti banky (*leverage*) počítaného jako poměr rizikově nevážených aktiv ke kapitálu,
- Zavedení ukazatelů likvidity.

V současné době je velmi obtížné předvídat, jak koncept Basel III ovlivní reálnou ekonomiku, jak budou banky upravovat své ratingové modely a jaké budou dopady do podnikání. Existuje rozsáhlá diskuse ohledně složitosti nové regulace, dostatečnosti přechodného období, jak bude probíhat regulace v rámci nových struktur EU, atd. Lze však očekávat dopad jak v podobě zpřísnění podmínek pro poskytování úvěrů, tak v podobě vyšších nákladů na financování úvěry. Podle kalkulací České národní banky [5] budou muset západoevropské banky do sedmi let navýšit kapitál tak, aby vyhověly požadavkům Basel III, o stamiliardy eur. To bude mít pochopitelně přímý dopad i do českých poboček všech nadnárodních bankovních skupin.

Pozn. Tier 1 je část kapitálu banky, představuje součet splaceného základního kapitálu zapsaného v obchodním rejstříku, splacené emisní ážio, povinné rezervní fondy, ostatní rezervní fondy ze zisku (bez účelově vytvořených), nerozdělený zisk z předchozích období po zdanění, zisk ve schvalovacím řízení snížený o předpokládané dividendy, zisk běžného období snížený o předpokládané dividendy a snížený o odečitatelné položky. Tier 2 je část kapitálu banky tvořená rezervami (do výše 1,25 % rizikově vážených aktiv /RVA), podřízeným dluhem A (do výše 50 % Tier 1) a ostatními kapitálovými fondy.

3 DOPADY BASEL III NA FINANČNÍ ŘÍZENÍ PODNIKŮ

3.1 DOPAD IMPLEMENTACE BASEL III NA PODNIKOVOU VÝKONNOST

V souvislosti s regulací Basel III byl v roce 2012 organizací EuroFinance proveden výzkum dopadů této regulace na podniky s názvem „The impact of Basel III on corporate performance – the law of unintended consequences in action“ [7]. Výzkumu se

účastnilo 303 respondentů, převažovali respondenti ze Západní Evropy (67 %), ale byly zastoupeny i ostatní regiony světa (Asie 8 %, Střední a Východní Evropa 7 %, Latinská Amerika 5 %, Střední Východ a Afrika 9 % a Severní Amerika 5%). Výzkum byl zaměřen hlavně na odborníky z oblasti treasury managementu a financí podniku. Struktura respondentů je podrobněji uvedena v následující tabulce.

Tab. 1: Rozdělení respondentů podle sektorů

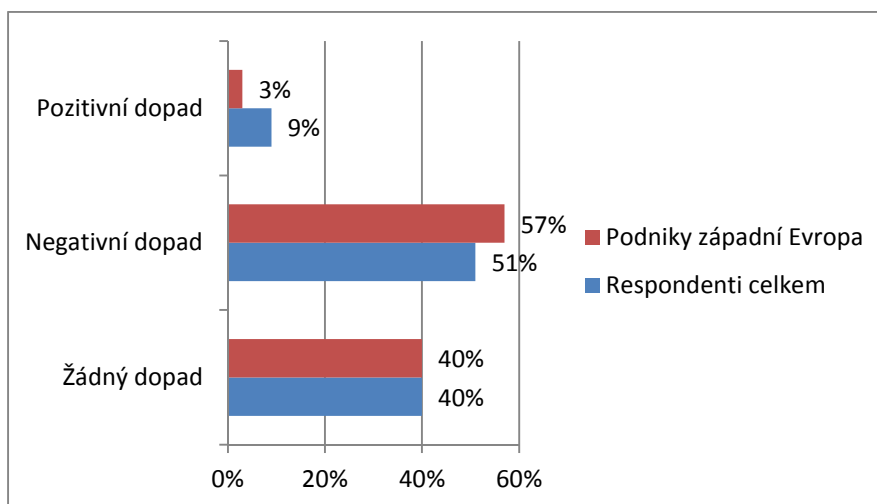
Sektor	Zastoupení v %
Podnikové treasury / finance	45
Konzultant / dodavatel technologie	4
Banka / finanční instituce	28
Regulační orgán	0,3
Ostatní	22

Zdroj: [7]

Provedený výzkum ukázal, že 57 % podniku Západní Evropy očekává, že implementace Basel III bude mít negativní dopad na jejich podnikovou výkonnost (obr. 2). Negativní efekty

respondenti očekávají v souvislosti s náklady financování, financování pomocí derivátů a financování obchodu.

Obr. 2: Očekávaný dopad zavedení Basel III na podnikovou výkonnost

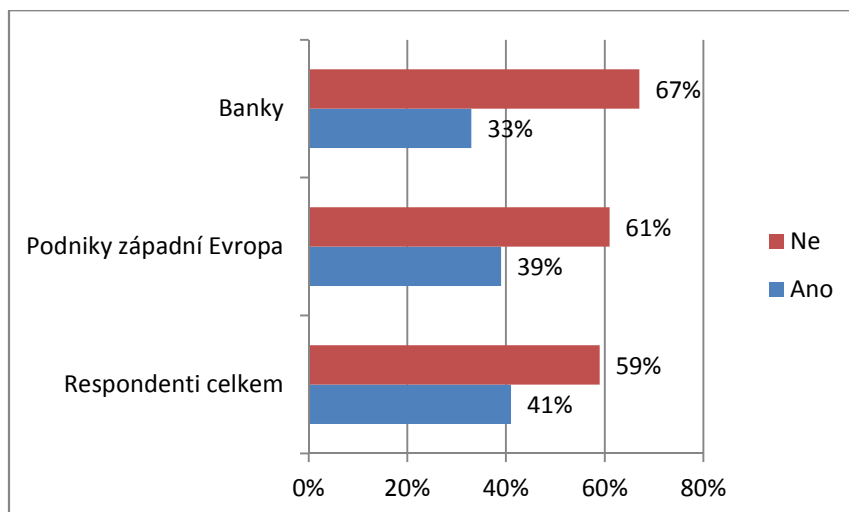

Zdroj: [7]

61 % respondentů evropských společností si myslí, že bankovní regulátoři nedokáží odhadnout vliv svých regulací na podniky a jejich financování. Stejně tak jako banky jsou

toho názoru, že regulátoři zavádějící Basel III nevěnují dostatečnou pozornost dopadu jejich regulací na bankovní klienty.

Obr. 3: Dokáží regulační orgány posoudit vlivu Basel III na podnikové finance?

Zdroj: [7]

3.2 ZMĚNY VE FINANCOVÁNÍ ČESKÝCH PODNIKŮ

Změny v bankovním systému vyvolané zavedením mezinárodního standardu Basel III budou mít bezprostřední dopad na financování podniků. Zpřísnění ukazatelů kapitálové přiměřenosti, likvidity a zvýšené nároky na vlastní kapitál bank povedou k zvýšeným nárokům bank na podniky a zpřísnění úvěrových podmínek. Vezmeme-li v úvahu současné nejčastěji používané finanční zdroje českých podniků, podniky tak budou nuceny změnit systém financování a obrátit se i na alternativní zdroje financování.

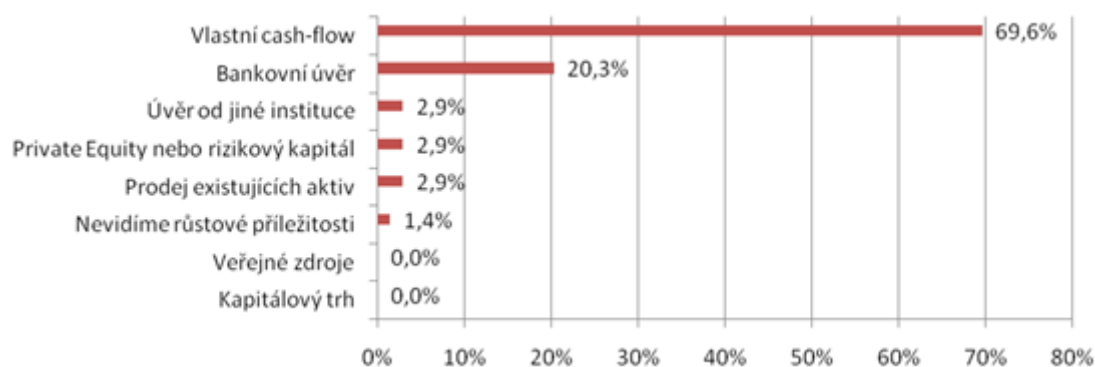
Mezi běžné způsoby financování českých podniků v současné době patří vlastní kapitál a bankovní financování. Alternativní zdroje financování jako rizikový kapitál nebo zdroje kapitálového trhu nejsou českými podniky z různých důvodů příliš využívány. Tuto skutečnost potvrzuje i průzkum společnosti PwC, který byl zaměřen na zdroje financování růstu českých podniků v roce 2011. Průzkum vznikl na základě dotazování 70 generálních ředitelů významných firem působících na českém trhu a potvrdil, že k financování podnikového růstu plánovalo 70 % oslovených

podniků v České republice využít vlastního kapitálu, 20 % podniků bankovní úvěr. Zbývá desetina oslovených podniků zmínila některou z ostatních alternativ financování. Ani jeden z oslovených podniků neplánoval financování prostřednictvím nástrojů kapitálového trhu či veřejného zdroje (viz obr. 4) [11].

Alternativní zdroje financování slouží podnikům zejména jako nástroj změny vlastnictví. Alternativní zdroje jsou sice podnikům dostupné, ale jejich využívání je omezeno řadou faktorů, jako je např. menší zájem investorů o rozvojové projekty ve srovnání s odkupy firem, nejistota spojená s možnou ztrátou kontroly nad firmou či regulační požadavky kapitálového trhu [11].

S ohledem na dopady Basel III lze tedy do budoucna očekávat nutné změny ve financování podniků. Nabízí se např. získání finančních zdrojů v podobě emise akcií nebo dluhopisů. Důraz by měl být tedy kladen rozvoj kapitálového trhu.

Obr. 4: Zdroje financování růstu českých podniků

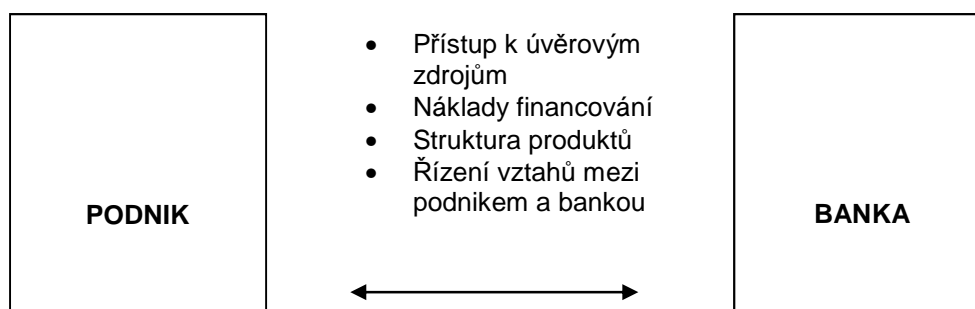

Zdroj: [11]

Pokud se podniky rozhodnou pro bankovní financování, budou muset na ztížené podmínky přístupu k financování se strany bank reagovat. Pro podnikové treasury to znamená pochopit důsledky zavedení pravidel Basel III a seznámit

se se způsobem hodnocení podniku ze strany banky. Dopady na vzájemné vztahy mezi podnikem a bankou zachycuje následující obrázek 3.

Obr. 5: Očekávané změny ve vztahu mezi podnikem a bankou

Zdroj: vlastní zpracování

V souvislosti s požadavky na řízení likviditního rizika by se podniky měly zaměřit zejména na tyto oblasti:

- Plánování cash flow – zvýšit preciznost a přesnost metodiky plánování cash flow a stanovit základní strategii řízení likvidity podniku.
- Testování likvidity – na základě detailního testování cash flow identifikovat peněžní polštář podniku.
- Plán financování nahodilých událostí - vytvořit plán, jak budou financovány

krátkodobé finanční propady způsobené nahodilými událostmi za účelem zajištění nepřetržité činnosti podniku.

- Limity – vytvořit a dodržovat limity pro možné zdroje likviditního rizika.
- Monitorování – monitorovat likviditní riziko, zvýšit schopnost sledovat likviditní pozice.
- Dokumentace – dokumentovat řízení likviditního rizika v podniku a jeho jednotlivé procesy.

Vodítkem pro zvýšení připravenosti podniků na nové regulace se mohou stát různé dokumenty,

kteří vznikají spolu s vývojem regulačních norem, jako je Basel III. Na základě analýzy požadavků regulačních norem zde lze vyvodit určité požadavky, které budou dále kladeny ze strany bank na jejich podnikové klienty (například v USA dokument vydaný Federálním rezervním systémem [8]).

ZÁVĚR

Koncepty bankovních regulací známých jako Basel I, Basel II a nejnověji i Basel III jsou vydávány Basilejským výborem pro bankovní dohled od poloviny 70. let minulého století. Hlavním důvodem k formování těchto dohod byla snaha o jednotnou nadnárodní regulaci finančního systému a o obezřetné chování bank.

Nedostatečná regulace rizika vzhledem k závislosti řady velkých bank na financování prostřednictvím finančních trhů a omezené požadavky na regulační kapitál měly významný podíl na vzniku světové finanční krize. Reakcí na to byl vznik nového regulačního rámce Basel III, jehož cílem je zvýšit podíl kvalitního kapitálu a objem kapitálu ke krytí rizik banky, a to do roku 2019.

Ohledně nové regulace Basel III se rozpoutala mohutná diskuse v různých odborných kruzích, především bankovních. Dle provedených průzkumů je ale i ze strany podniků očekáván negativní dopad zavedení nové regulace na jejich výkonnost. Důsledky těchto změn nelze dnes přesně určit ani kvantifikovat. Lze se však domnívat, že náročnější požadavky na banky vyplývající z Basel III budou přeneseny i na příjemce úvěrů, kteří pocítí dopad regulací jednak jako ztížení podmínek pro přístup k úvěrovým zdrojům a jednak v rostoucích nákladech na tyto zdroje. Podniky budou zřejmě nuceny přehodnotit systém svého financování a způsob získávání finančních zdrojů. Otevírají se tak různé možnosti alternativního financování, které byly doposud využívány v malé míře.

Příspěvek vznikl v rámci projektu SGS-2012-022 Rozvoj teorie a praxe finančního řízení.

LITERATURA

- [1] Basel Committee on Banking Supervision: Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks – Amendment to the Framework, 1996 [online]. Dostupné z: www.bis.org/publ/bcbs119.htm ArchivPodobné.
- [2] Basel Committee on Banking Supervision: A new Capital Adequacy Framework. 1999 [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbs65.pdf>.
- [3] Basel Committee on Banking Supervision: International Governance of Capital Measurement and Capital Standards 2004 [online]. [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.
- [4] Basel Committee on Banking Supervision: International Convergence on Capital Measurement and Capital Standards – Framework, 1988 [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.bis.org/publ/bcbs12a.htm>.
- [5] Česká národní banka. Evropská regulace bude asi rozsáhlejší než Basel III. 2012 [online]. [cit. 2012-09-07]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_120525_rozumek_bankovnictvi.html.
- [6] Česká spořitelna. Basel II, 2012 [online]. [cit. 2012-09-07]. Dostupné z: http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/BaselIII_final_cj.pdf
- [7] EUROFINANCE. *The impact of Basel III on corporate performance*. [online]. [cit. 2012-09-25]. Dostupné z: http://www.eurofinance.com/___documents/5-click_survey_basel_iii.pdf
- [8] FEDERAL RESERVE SYSTEM. *Enhanced Prudential Standards and Early Remediation Requirements for Covered Companies* [online]. Federal Register, 2012, Vol. 77, No. 3 [cit. 2012-09-24]. Dostupné z: <http://www.regulations.gov/#!documentDetail;D=FRS-2012-0006-0001>
- [9] JÍLEK, J. *Finanční rizika*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-579-3.
- [10] PLÍVA, R. *Basel I, Basel II, ... Basel III*. 2011 [online]. [cit. 2012-09-07]. Dostupné z <http://patria.cz/zpravodajstvi/1852249/basel-i-basel-ii-basel-iii.html>.
- [11] PwC. Stále málo firem ve střední Evropě si plánuje na svůj růst půjčit, ukázaly průzkumy PwC mezi českými a slovenskými generálními řediteli, 2011. [online]. [cit. 2012-09-27]. Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/tiskove-zpravy->

2011/stale-malo-firem-ve-stredni-evrope-si-planuje-na-svuj-rust-pujcit.jhtml

[12] SINGER, M. *Kam směřuje bankovní regulace: názor ČNB*, 2012 [online]. [cit. 2012-09-07].

Dostupné z:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vysto-upeni_projevy/download/Singer_20101109_KPMG.pdf.

[13] The Basel Committee's response to the financial crisis: report to the G20. 2010 [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z:

<http://www.bis.org/publ/bcbs179.htm>.

[14] VALOVÁ, I. *Řízení rizik podle Basel II*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5410-3.

Autoři:

Ing. Martina Kotková, Ph.D.

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta ekonomická
katedra financí a účetnictví
kotkova@kfu.zcu

Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta ekonomická
katedra financí a účetnictví
mhorova@kfu.zcu

IMPACTS OF BASEL III IMPLEMENTATION ON BUSINESS FINANCIAL MANAGEMENT

Martina Kotková, Michaela Krechovská

Abstract: The paper is focused on the impact of the new Basel III banking regulation on businesses and their financial management. After the general definition of the regulation of banks and the development of individual bank standards, the concept of Basel III is introduced. This concept comes with modifications of capital definition, which should lead to higher quality and change of capital to cover the risks of banks. The impact of Basel III regulations on businesses is examined on the basis of secondary data of carried out research. Based on this research conducted by EuroFinance organization in 2012, the impact on the expected business performance is analysed. There are also discussed possible changes in the methods of corporate financing arising from the implementation of this new concept.

Keywords: Bank regulation, Basel III, business performance, business financing

JEL Classification: G28, G30